

FINALNA EVALUACIJA PROJEKTA

Rehabilitacija i reintegracija - migranti u Crnoj Gori

Pripremljen od:
Amela Kalender,
konsultantkinja

Rožaje, januar 2021.

Sažetak izvještaja

Ovo je sažetak izvještaja finalne evaluacije Rehabilitacija i reintegracija - migranti u Crnoj Gori. Projekt je trajao četiri mjeseca.

Opšti cilj projekta: poboljšanje efikasnosti rehabilitacije i reintegracije migranata u Crnoj Gori.

Konačna evaluacija održana je u januaru 2021. godine i sprovedena je prema metodologiji opisanoj i planiranoj u projektu.

1. Uvod

1.1. Stvarni socioekonomski kontekst od značaja za procjenu

Mnoge zemlje suočavaju se s povećanjem broja migranata i s tim povezanim problemima, poput zemalja porijekla, tranzita ili konačnog odredišta. Migracije postaju dio ekonomskog i društvenog života i njihovo dobro upravljanje važno je za pojedince i društva u cjelini.

Kao jedan od puteva ka zapadnoj Evropi, ljudi koriste Albaniju i Crnu Goru. Iako se njihov broj smanjuje u Evropi, pa čak i na Mediteranu, tendencija u Crnoj Gori je obrnuta. Prema zvaničnim podacima, tokom oktobra 2019. legalno je registrovano 1.220 osoba, najviše od kada je statistika o posljednjem talasu migracija napravljena 2016. godine, gotovo 3 puta više u odnosu na oktobar 2018. Prema Crvenom krstu Crne Gore: struktura ljudi varira zbog. Prema COVID 19, broj migranata smanjio se za 50%, a očekuje se da će 2.000 migranata pronađenih u Albaniji, čim se otvore granice, krenuti prema Crnoj Gori.

Ljudi pogođeni oružanim sukobom kao preživjeli, svjedoci ili počinitelji, pate od psihosocijalnih simptoma, depresije, mentalnog, fizičkog, emocionalnog stresa, PTSP-a, anksioznosti, agresije i osjećaja razdvojenosti.

Suočavaju se sa širokim spektrom emocionalnih, kognitivnih, fizičkih, bihevioralnih i socijalnih problema, uključujući negativne strategije suočavanja. Glavne brige mladih migranata su zastrašivanje, nasilje u porodici, strahovi vezani za rat, briga za obrazovanje, krivica zbog odlaska iz svoje zemlje. Dok muškarci pokazuju problematičnije ponašanje, žene kao ranjivije pokazuju emocionalne probleme i izolaciju.

Strah, predrasude i neznanje uzrokuju isključenje drugih. Isto je i sa migrantima. Najčešće okruženje u kojem dolaze ne prihvata i izolira te ljude jer se oni ne „uklapaju“ u ono što je za njih „normalno“, sažaljevaju ih ili osuđuju. Proces inkluzije postepeno mijenja takve stavove kroz interakciju i zajednički život, razumijevajući i prihvaćajući činjenicu da nismo isti i da nemamo istu sudbinu, ali da imamo pravo biti dio zajednice.

Aktivnosti ovog projekta doprinose rješavanju ovih problema kroz programe u prihvatnim centrima u blizini Podgorice (Spuž i Konik) i u Otvorenom centru Bona Fide u Pljevljima.

Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti stranaca Crne Gore (2018) i Strategija integrisanog upravljanja migracijama u Crnoj Gori za period 2017-2020 stvoreni sa ciljem usklađivanja nacionalnih propisa sa međunarodnim standardima u oblasti migracija, prepoznaju značaj ovog projekt kroz: posebne programe pomoći u skloništima, pomoć žrtvama nasilja, uspostavljanje koordinacije između institucija koje se bave migracijskim pitanjima i obuku osoblja.

1.2. Pregled projekta - Dizajn, ciljevi, rezultati i ključne komponente

Naziv projekta / ugovora:	<i>Rehabilitacija i reintegracija - migranti u Crnoj Gori</i>
A p plicant :	NVO Umjetnost življenja Crne Gore
Lokacija (e) akcije:	Crna Gora, Podgorica i Pljevlja
Trajanje projekta:	4 mjeseca
Partneri na projektu / koaplikanti	NVO Bona Fide Pljevlja, Crveni krst Crne Gore
Ciljne grupe i krajnji korisnici	Migranti (žene, muškarci, starije osobe, mladi ljudi, djeca). U februaru 2020. godine 80% migranata bili su muškarci mlađi od 40 godina, 85% muškarci, 15% žene i vrlo mali broj djece. Crveni krst Crne Gore (volonteri i zaposleni u psihosocijalnoj podršci). Otvoreni centar Bona Fide (volonteri i zaposlenici). Centri za smještaj migranata (zaposleni).

Rezultati:

1. poboljšano fizičko i mentalno stanje migranata (poboljšan kvalitet spavanja, smanjena agresivnost, depresija i anksioznost, upotreba droga, pozitivniji pogled na život, više samopouzdanja, bolje strategije suočavanja) i
2. poboljšani odnosi između migranata i zaposlenih u radu s migrantima (smanjenje incidenata, veća spremnost za suradnju, neovisne pozitivne inicijative).

Od predviđenih 20 predstavljanja programa svim zainteresovanim stranama u Podgorici i Pljevljima, **održano ih je 26**, uz dodatna 4 koja nisu dokumentovana potpisima.

Od predviđenih 8 programa rehabilitacije, realizovano je 15, 12 uživo i 3 online.

Od predviđenih 50 migranata i 10 zaposlenih/volontera u radu sa migrantima, broj osoba koje su tokom projekta prošle program rehabilitacije je 78, 34 migranata i 44 zaposlenih/volontera.

Realizovano je **6 treninga za trenere sa 24 osobe**. **Od predviđenih 15 supervizija, realizovano je 20**, sa 16 trenera i 79 učesnika/ca.

Ukupan broj direktnih korisnika/ka programa rehabilitacije je 157 osoba.

Programe vodi instruktor s međunarodnim sertifikatom Međunarodne fondacije Umjetnost življenja (IAOLF) za programe rehabilitacije ranjivih grupa ljudi.

Brojevi pokazuju značajnu dodatnu vrijednost projektu koja višestruko utiče na postignute rezultate projekta. Posebno povećan broj dosegnutih direktnih korisnika (umjesto planiranih 60 migranata i osoblja i volontera Crvenog krsta, dosegnuta je 81 osoba). To pokazuje dodatnu posvećenost projektnog tima, spremnost projektnih partnera da u potpunosti i aktivno učestvuju u implementaciji projekta i što je najvažnije, adekvatnost i neophodnost ove vrste programa u radu sa migrantima u Crnoj Gori.

Usled problema sa COVID 19 i javnih mera sa ciljem zaštite ljudi od virusa, na samom početku projekta desilo se da su osnovna mjesta na kojima su aktivnosti sa migrantima trebale da budu realizovane, postala nedostupna. To su bile partnerske organizacije iz Pljevalja i Centar za prihvrat migranata u Spužu.

Uloženo je znatno više od planiranog vremena i planiranih resursa da bi se prevazišao ovaj problem, realizovale dodatne aktivnosti, zbog čega su na kraju postignuti rezultati koji su veći od predviđenih.

1.3. Svrha, ciljevi i metodologija evaluacije

Ovo je konačna evaluacija programskih aspekata projekta, koja ne pokriva finansijske aspekte. Procjena će se fokusirati na kvantitativnu i kvalitativnu analizu programa i u tom svjetlu na četiri ključna kriterija - relevantnost, djelotvornost, uticaji i održivost.

Ciljevi konačne evaluacije

Glavni ciljevi evaluacije su:

1. Procijeniti relevantnost, djelotvornost, uticaje i održivost svakog od glavnih djelova koji doprinose rezultatima dva projekta.
2. Procijeniti u kojoj je mjeri projekat doprinio budućem postizanju određenog cilja i ukupnog cilja projekta.

Pored toga, evaluacija će odgovoriti i na sljedeća ključna pitanja:

- (1) Koja su bila glavna dostignuća programa u kvantitativnom i kvalitativnom smislu?
- (2) Koliko su dizajn i pristup projekta bili efikasni u postizanju specifičnih i ukupnih ciljeva?
- (3) Koje su promjene izvršene u dizajnu projekta tokom implementacije, ako ih je bilo, i do koje mjere?
- (4) Koje su glavne lekcije naučene iz implementacije programa? Postoje li načini na koje bi takav program mogao imati učinkovitiju provedbu i veći učinak?
- (5) Koja je vjerovatna održivost utjecaja programa?

Metodologija završne evaluacije

Metodologija konačne evaluacije bila je sljedeća:

- 1. Pregled dokumenata - desk istraživanje** (programska i projektna dokumentacija).
- 2. Polustrukturirani intervjui sa aplikantima projekata i direktnim korisnicima** (NVO Umjetnost življenja Crne Gore, NVO Bona Fide i Crveni krst Crne Gore; Imigranti u Podgorici i Pljevljima);
- 3. Procjena ključnih nalaza prema pokazateljima i ciljevima logičkog okvira;**
- 4. Priprema nacrtu izvještaja za komentare, nakon čega slijedi finalizacija izvještaja.**

Tehnike i alati korišteni tokom postupka ocjenjivanja

Tokom procesa evaluacije korištene su odgovarajuće tehnike za prikupljanje i analizu podataka, imajući u vidu osnovne principe metodološkog pristupa i pet kriterijuma evaluacije: relevantnost, efikasnost, uticaj i održivost.

Tehnike prikupljanja podataka:

- (1) Desk analiza projektne dokumentacije, poput odobrenog obrasca za prijavu projekta, logframe projekta, izvještaj o napretku projekta itd.;
- (2) Polustrukturirani grupni intervju sa partnerima na projektu;
- (3) Polustrukturirani intervjui s korisnicima tokom terenskih posjeta.

Na osnovu analize formulisani su *zaključci i preporuke*. Cilj im je provjeriti je li projekt postigao očekivanja i namjere definisane u projektu i tokom implementacije.

Tehnika obrade podataka:

Kvantitativna analiza frekvencija;

Kvalitativna analiza podataka prikupljenih putem polustrukturiranih intervjua, terenskih posjeta i desk istraživanja.

1. Rezultati

- 1. Poboljšano fizičko i mentalno stanje migranata (poboljšan kvalitet spavanja, smanjena agresivnost, depresija i anksioznost, upotreba droga, pozitivniji pogled na život, više samopouzdanja, bolje strategije suočavanja) i**
- 2. Poboljšani odnosi između migranata i zaposlenih u radu sa migrantima (smanjenje incidenata, veća spremnost za saradnju, nezavisne pozitivne inicijative).**

Rezultat 1: Poboljšano fizičko i mentalno stanje migranata (poboljšani kvalitet spavanja, smanjena agresivnost, depresija i anksioznost, upotreba droga, pozitivniji pogled na život, više samopouzdanja, bolje strategije suočavanja).

Umjesto ukupno 60 (50 migranata i 10 zaposlenih / volontera koji rade s migrantima), 81 osoba (37 migranata i 44 zaposlenika / volontera koji rade s migrantima) je prošla program rehabilitacije.

Među učesnicima su tokom programa zabilježeni značajni rezultati i promjene: poboljšano raspoloženje, smanjena agresivnost, depresija i anksioznost, veća otvorenost i komunikacija, pozitivniji pogled na život, više samopouzdanja, bolje strategije suočavanja.

Bolje međusobno razumijevanje među migrantima je takođe jedno od najvažnijih. Migranti kažu da im se sviđa program, da imaju više energije. Nastavak projektnih aktivnosti dodatno će osnažiti migrante da se obavežu ili ostanu predani programu. Među njima, već postoje oni koji žele veći intenzitet u broju sastanaka, sadržaja i vremena, oni se zalažu za donošenje da se to desi, nudeći vlastite resurse, oni će naći vremena, bez obzira na sve ostale aktivnosti u toku dana. Obavještavaju i pozivaju druge migrante da se pridruže programu.

Ključni pokazatelji za rezultat 1:

Ključni pokazatelji za rezultat 1:

- 37 migranata učestvovalo je u programu rehabilitacije i reintegracije u Crnoj Gori kroz **15 seminara za migrante, uz prisustvo zaposlenih i volontera iz partnerskih organizacija.**
- 44 osobe i volonteri Crvenog krsta u Crnoj Gori učestvovali su u programu rehabilitacije i reintegracije kroz **6 treninga za trenere zaposlenih i volontera partnera,**
- Izdat i distribuiran 81 sertifikat i obrazovni materijal.

Relevantnost

AOL programi posvećeni su jačanju ljudskih vrijednosti u pojedincima i društvima, ova vrsta jačanja među učesnicima (migranti i zaposlenici) predstavljaće snažno lično i grupno iskustvo ljudskih vrijednosti. Ova osnova, koja obuhvata kulturu ljudskog dostojanstva, međusobne povezanosti i poštovanja života, služi kao temeljni pristup sprečavanju kršenja ljudskih prava. Program je koncipiran tako da se tokom projekta sudionici osposobljavaju za samostalno vježbanje, a sva znanja i tehnike mogu se koristiti za cijeli život. To će biti važno za proces reintegracije i resocijalizacije na krajnjem odredištu.

Uticaj

Na osnovu postignutog rezultata 1, očekuju se uticaji na:

Oснаženi migranti izlaze iz zatvorene zajednice, samostalno artikuliraju svoje nove vještine i dijele jača uvjerenja da su pozitivni i zdravi životni izbori najbolji, osjećaju se dobro s ljudima izvan „njihovog kruga“, od kojih dobijaju razumijevanje, podršku, poštovanje. Ljudi iz zajednice imaju direktan uvid u živote migranata.

Migranti su koristili kameru snimajući anegdote iz života. Osim kreativnog i lijepo odrađenog slobodnog vremena, snimci će se koristiti kao printovi tokom promocija, koji će javnosti predstaviti razloge i rezultate programa.

Održivost

Stecene vještine imaju tzv. značaj „više nivoa“. Učesnici su dobili tehnike da postanu vlastiti kontrolor emocija i vodič kroz izazove koje društvo predstavlja tokom procesa reintegracije. Takođe pomaže samom sistemu da izgradi vlastiti kapacitet. I tako budete glavni element održivosti programa. Uključivanje naših partnera doprinosi međunarodnim tendencijama od značaja za proširivanje pristupa migrantima, kroz efikasnu rehabilitaciju.

Rezultat 2 : Poboljšani odnosi između migranata i zaposlenih u radu sa migrantima (smanjenje incidenata, veća spremnost za saradnju, nezavisne pozitivne inicijative).

Aktivnosti evaluacije prepoznale su jaču spremnost za saradnju i pojedinačne pozitivne inicijative. Vidljiva je spremnost za opušteniju komunikaciju među migrantima. To je postignuto učestvovanjem u interaktivnim aktivnostima, koje su uključivale fizički dodir i bliskost u komunikaciji. Zaposleni i volonteri u radu sa migrantima imaju novo područje za pružanje podrške migrantima, što je najvažnije, koje uključuje podsticaj za aktivno učešće.

Lične inicijative zaposlenih / volontera odnose se na njihovo praćenje zajedničkog programa za lično osnaživanje i osnaživanje drugih migranata. Ovo je jedan od najvažnijih uticaja, koji pokazuje mogućnosti programa.

Ključni pokazatelji za rezultat 2:

- Organizovano **30 predavanja za sve zainteresovane.**
- Organizovano **18 follow up aktivnosti sa migrantima / nadzor novih trenera.**

Relevantnost

AOL programi posvećeni su jačanju ljudskih vrijednosti u pojedincima i društvima, jačanju snažnog iskustva ljudskih vrijednosti među učesnicima (migranti i zaposlenici). Ova osnova, koja uključuje kulturu ljudskog dostojanstva, međusobne povezanosti i poštovanja života, služi kao temeljni pristup sprečavanju kršenja ljudskih prava.

Uticaj

Na osnovu postignutog rezultata 2, očekuju se uticaji na:

Kada su migranti i zaposlenici u sistemu pomoći migrantima obučeni, ukupna klima skloništa postala je sigurnija, efikasnija i humanija za oboje. Pozitivnu atmosferu karakteriziraju:

- manje napetosti i sukoba,
- bolje međusobno razumijevanje među migrantima, bolji odnosi i poštovanje između migranata i zaposlenih.

Održivost

Jednom kada su migranti i zaposlenici u partnerskoj organizaciji prisustvovali programima rehabilitacije i reintegracije, veza između njih ojačala je i zajedničkom vježbanjem samo će se ojačati u budućnosti. Održivost ovog rezultata i srodnih aktivnosti jaka je zbog specifičnog iskustva koje su prošli i pratećih aktivnosti.

Rezultati praćenja i evaluacije tokom implementacije projekta

NVO Umjetnost življenja Crne Gore ima svoj sistem praćenja i evaluacije koji se koristi u svim programima. Rezultati ovog sistema tokom ocjenjivanja projekta pokazali su uspješnu implementaciju projekta sa značajnim dodatnim vrijednostima.

Sistem praćenja i ocjenjivanja obuhvatio je:

- spiskovi učesnika,
- obrazac za evaluaciju svih projektnih aktivnosti,
- fotografiranje projektnih aktivnosti,
- usmena evaluacija tokom svih projektnih aktivnosti.

Svi obrasci za ocjenjivanje pokazali su visok uspjeh s vrlo toplim i ličnim komentarima.

Evaluacija i komentari - migranti:

„Lijepo je to raditi u slobodno vrijeme, ne treba toliko vremena s obzirom na učinak koji ima. Jer me opušta, sigurno je korisno. Uvijek volim sve, ali nisam razmišljala da li mi to pomaže da se bolje osjećam prema drugima u istoj grupi. Pomaže mi da se opustim pa se ponašam puno bolje nakon toga tokom ostatka dana. Ova joga i meditacija su odobreni širom svijeta, tako da sam vrlo sretan što imam priliku to učiniti jer je to od velike pomoći. Tehnike disanja i pokreti su moje omiljene tehnike. A i veganska hrana i slatkiši su mi najdraži. Što se tiče moje prošlosti, ne volim razgovarati, jer sam puno toga propustio na tom području. Sjajno ste što to radite i uvijek pomažete većem broju ljudi.”

„Ovo je vrlo dobro za zdravlje, svidjele su mi se vježbe. Eres muy buena profesora.”

„Aktivnost je bila savršena, vrlo dobra. Todo fue bueno. Me gusta su forma de trabajar.”

„To je vrlo dobra aktivnost za opuštanje tijela i poboljšanje unutrašnje energije. Sve vježbe su bile vrlo dobre. Nastavite raditi ove vježbe koje tješe naše tijelo.”

„Ova radionica je jako dobra jer smo izolirani i to nam omogućava da naučimo da se opustimo. Excelente los ejercicios.”

„Vrlo efikasno za održavanje tijela u formi. Los ejercicios de respiracion. Muy competente y capacitada.”

„Osjećam se dobro. Tehnika disanja i opuštanje cijelog tijela su mi najdraži. Svi dijelovi su atraktivni. Volimo te Aleksandra.”

„Osjećam se zaista dobro i sjajno. Životna sredina i SoHam dio. Svaki dio je stvarno sjajan. Volimo te. Kurs je zaista sjajan i atraktivan za nas.”

Evaluacija i komentari - volonteri u Crvenom krstu Podgorica:

„Potpuno zadovoljan. Posebno vježba za leđa i disanje. Samo organizirajte radionice na nesebičan način, puni ljubavi i odricanja. "

„Jako lijepo, mir, ljubav, saosjećanje. Najviše sam volio tehnike disanja. Nisam upoznao tako dragu osobu, dražesnu osobu!"

„Prekrasno novo iskustvo, vježbe su nam puno pomogle, učeći i nove stvari o sebi. Najviše mi se svidio mir tokom sesija. Puno vam hvala, jedva čekam da ponovo vježbam s vama."

„Savršen koncept, samo nastavite, svaka čast !!!"

„Zadovoljan sam aktivnostima. Najviše volim napore za opuštanje leđa. Sve je savršeno."

„Kakva opuštajuća aktivnost! Sjajno, poštovanje!"

„Uživao sam u aktivnostima. Svidjele su mi se sve aktivnosti, posebno ona kada smo ležali i kao da smo spavali. Aco, super si, nastavi raditi sjajno!"

„Zanimljivo, najviše sam volio grupni rad. Nastavite s hrabrim radom!"

„Jako mi se svidjelo. Sretna sam što sam imala priliku da prisustvujem. Najviše sam volio istezanje. Zadržite divan posao."

„Opuštajuće, ispunjeno, lijepo. Najviše sam volio vježbe za leđa. Hvala vam na sjajnom radu."

„Sjajan učitelj, njeguje dušu. Najviše sam volio vježbe za leđa. Sve je divno."

Evaluacija i komentari - volonteri u Crvenom krstu Pljevlja:

„Svidjela mi se aktivnost, jer se osjećam opuštenije, manje brinem zbog nekih stvari. Najviše sam volio disanje i opuštanje. Hvala vam na sjajnom iskustvu. "

„Mislim da je ova aktivnost vrlo efikasna, jer se poslije osjećam puno bolje. Najviše volim činjenicu da stečeno znanje mogu prenijeti na druge ljude. Želeo bih da vam zahvalim na vašoj posvećenosti prenošenju ovog znanja na nas."

„Super. Najviše sam volio vježbe disanja. Divna si."

„Ova aktivnost ostavila je vrlo dobar uticaj na mene, poboljšala mi je raspoloženje, jer sam naučio nešto novo, što ću vježbati u budućnosti. Posetite nas ponovo!"

„Vjerujem da sam kao polaznik ove radionice učinio nešto korisno za sebe trošeći vrijeme na nešto dobro. Ova aktivnost me zaista čini boljim i ispunijim. Svidjele su mi se najkorisnije aktivnosti koje mogu koristiti za sebe i za podučavanje drugih ljudi, jer nije važno samo zadržati znanje za sebe, već ga podijeliti i s drugima. Sretna sam što ste provodili ovu aktivnost, učinili smo da se osjećamo potpuno opušteno i blisko jedni drugima. Siguran sam da su ostali sudionici

vašeg projekta bili zadovoljni vašim radom i atmosferom koju stvarate. Bio bih vrlo sretan da se ponovo sretnemo. "

Evaluacija i komentari - zaposleni u Crvenom krstu:

„Ova aktivnost čini me opuštenijim i oslobođenim svakodnevnih napetosti tokom radnog vremena. Sviđa mi se, ali ponekad sam lijena da to radim sama. Najviše sam volio disanje. Stvarno imate veliku snagu. Tjera nas da radimo najbolje od nas. Mogu vam reći da nam se sviđa ono što radite. "

„Vrlo zadovoljan! Najviše sam volio tehnike disanja i opuštanja. Odličan posao zadržite sa što više namjere, jer je to neophodno onima koji imaju stresan posao."

„Vrlo dobro, opuštajuće. Najviše mi se svidjela Bastrika. Učiteljica je bila posve predana."

„Odlična grupa i atmosfera, sve mi se svidjelo. Najviše sam volio disanje, smijeh i meditaciju. Hvala ti. Ljubav."

„Ove radionice pokazale su mi da meditacija zapravo nije dosadna i teška kao što sam nekada mislila, već zanimljiva i korisna. Bastrika mi se najviše svidjela i pokušaću da vježbam sve što sam naučila. Odličan posao, nastavite širiti pozitivnu energiju, jako vam odgovara. "

Naučene lekcije tokom implementacije projekta

Opšte naučene lekcije o planiranju i implementaciji projekata:

- Dobro urađeno planiranje je ključno pitanje za pripremu projekta i cjelovit PCM;
- Finansijsko i administrativno upravljanje su od ključne važnosti za uspješan PCM;
- Kandidati imaju priliku *za učenje kroz rad* u projektu koji finansiraju UN;
- Dobro definisan vremenski okvir svih projektnih aktivnosti i dobro procijenjen početak projekta su važna pitanja za uspješnu implementaciju;
- Broj partnera trebao bi biti u optimalnom okviru, zbog efikasne komunikacije, a njihov odabir trebao bi se zasnivati na njihovim kapacitetima za ulogu u projektu, ako je moguće;
- Partner bi za osobu za kontakt trebao imenovati nekoga ko je vrlo odgovoran i razumije zahtjeve projekata koje finansiraju UN;
- Važno je angažirati profesionalce za određene projektne aktivnosti;
- Zahvaljujući ovom projektu, svi partneri imaju reference za buduće učešće projekata koje finansiraju UN.

Konkretna lekcija naučena iz implementacije projektnih aktivnosti:

- Stvaranje mreže projektnih partnera, relevantnih institucija i drugih korisnika projekta od suštinske je važnosti za održivost projekta;
- Ako su krajnji korisnici zainteresovani za učestvovanje u projektu i vjeruju u rezultate projekta, to je garancija uspjeha;
- Značaj edukacije o novim pristupima i metodologijama i povezanost tog znanja sa stvarnim lokacijama i potrebama;
- Kvalitet proizvoda (obuke, publikacije, usluge, metodologije, itd.) osnova je za pozitivan uticaj na sve učesnike i donosioce odluka;
- Bez integrativnog i participativnog pristupa nije moguće napraviti velika poboljšanja.

Vidljivost projekta ostvarena je prema UN standardima.

Najpoželjnije je postignuto kroz vizuelni identitet projekta, promotivne aktivnosti urađene kao dio / komponenta projekta i kroz druge prepoznatljive aktivnosti na projektu, poput uspostavljenih radnih grupa o različitim temama, organizovanih radionica, treninga, štampanih promotivnih materijala, itd.

Mnogostruki projektni efekti

Ovaj projekat izazvao je veliko interesovanje za skoro sve zainteresovane strane u opštinama koje su zainteresovane za osnaživanje migranata u Podgorici i Pljevljima i promociju kulture celoživotnog učenja i zdravog načina života.

Nova motivacija pokrenuta je u institucijama i organizacijama koje su učestvovala i izrazile interes da nastave sa sličnim aktivnostima i, ako je moguće, kreiraju neke nove projekte vezane za migrante u Podgorici i Pljevljima.

Zaključci konačne evaluacije

- (1) Projektna aktivnost su uspješno realizovane, uprkos pandemiji COVID19.
- (2) Postignuti su planirani rezultati projekta, sa značajnom dodatnom vrijednošću.
- (3) Postignuti su specifični ciljevi projekta.
- (4) Projekt je dao snažan doprinos postizanju ukupnog cilja projekta.
- (5) Sve komponente projekta i projekat u cjelini pokazali su relevantnost, djelotvornost, uticaje i održivost postignuti ili s velikom vjerovatnoćom da bi se postigli.
- (6) Podnosioci projekata pokazali su očigledno snažnu motivaciju za implementaciju projekta i odgovornost u upravljanju planiranim rezultatima.

(7) Svi partneri su uspjeli održati jaku sposobnost za saradnju i međusobno razumijevanje tokom cijelog perioda implementacije.

(8) Ovaj projekt mogao bi biti važna referenca za sve kandidate i partnere koji planiraju u budućnosti učestvovati u projektu koji finansiraju UN ili EU.

Preporuke

- Preporučuje se edukacijae u oblasti PCM-a kako bi se podnosioci zahtjeva dodatno pripremili za više prijava za fondove UN-a;
- Dobro sproveden odabir partnera s različitim kompetencijama kad god je to moguće, treba biti zahtjev za buduće projekte;
- Poželjna je edukacija za partnere o očekivanjima od uloge partnera u projektima koje finansiraju UN;
- Podrška za održavanje lokalnog, regionalnog i prekograničnog umrežavanja u pogledu pružanja podrške imigrantima, u saradnji sa lokalnim i nacionalnim vlastima;
- Informisanje i edukacija članova relevantnih institucija, organizacija, OCD i predstavnika medija, kao kontinuirani proces, koji organizuju projektni partneri;
- Razmjena srodnih metodologija i praksi između ključnih sudionika;
- Razvoj novih projekata za nacionalne ili programe prekogranične saradnje, koristeći ovaj projekat kao model;
- Stalno prisustvo medija i kontinuirano promovisanje neophodnosti pružanja podrške migrantima u Crnoj Gori.